

Irodalom

- ☐ A szegények orvosára emlékeztek. Kisalföld, Győr, 1995. október 31., 8.
- ☐ Batthyány brevárium. Szerk.: *Sumonyi Zoltán*. Bp., 1991.
- ☐ *Batthyány Strattmann László*: Napló, 1926. A bevezető tanulmányt írta dr. Kardos Klára, Kismarton, 1978.
- ☐ *Batthyány Strattmann László*: Tizenkét kórtörténet. Ford.: Kard Aladárné – dr. Nagy József. Bp., 1990.
- ☐ *Domonkos János*: A szegények orvosa. Szombathely, [é. n.]
- ☐ *Gróf Batthyány Zsigmond*: Őseim. Bp., 1992.
- ☐ Hatvanöt éve halt meg a szegények orvosa: Kisalföld. Győr, 1996. január 26., 8.
- ☐ Legendát sutognak egymásnak a bátyák. Misztériumjáték dr. Batthyány Strattmann László életéről. Összeáll.: *Tibola Imre – Unger Ilona*. Szombathely, 1987.
- ☐ *Tibola Imre*: Szent kilenced dr. Batthyány Strattmann László közbenjárásáért, Szombathely, 1988.
- ☐ Újszövetségi Szentírás. Bp., 1974.
- ☐ *Vermes Péter*: Szegények hercege – Dr. Batthyány Strattmann László. Bp., 1989.

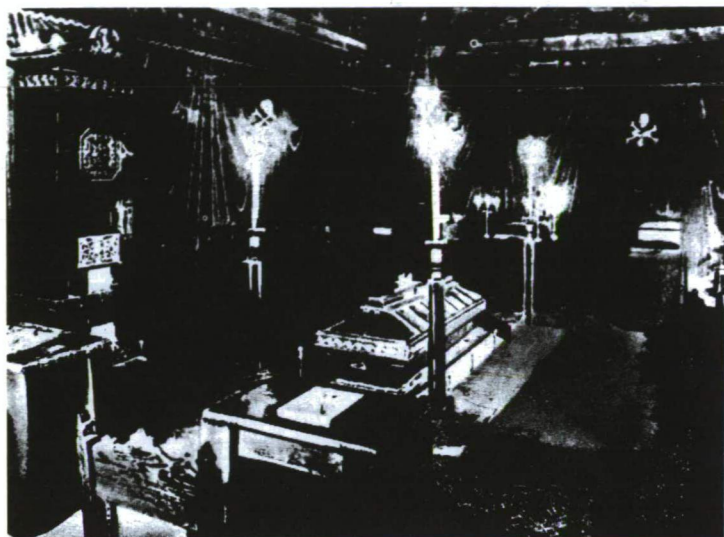
Baráth Tibor

A magyar szabadkőművesség 1945 után

A fasizmus összeomlása után, a nagy veszteségek ellenére és a romok fölött, igen gyorsan megkezdődött a szabadkőműves élet újjászervezése. A náci megszállás alól fel szabadult valamennyi országban visszavonták a páholyéletet betiltó rendeleteket, engedélyezték a szabadkőművesség szervezkedését. Angliában és Svédországban a háború alatt sem akadályozták a szabadkőművesek tevékenységét, akárcsak az Egyesült Államokban. (Utóbbi – összhangban a politikai-hatalmi viszonyokban bekövetkezett változásokkal – a korábbinál jóval nagyobb szerephez jutott a továbbiakban.)

A szabadkőműves mozgalom újrakezdése nem jelentette a régi élet egyszerű folytatását, számolniuk kellett a megváltozott viszonyokkal. A szabadkőművesség jellege, társadalmi háttere ugyan a régi maradt, de 1945 után új generációk léptek színre, amelyeket nem kötöttek múltbeli emlékek, a világot, a maguk feladatait már másként látták, s még a polgári rétegekhez tartozók sem feltétlenül a hagyományos, tehát részben szabadkőművel eszmévilágban kerestek támaszt.

Európa középső és keleti felén is megindult a szabadkőművesség újjászervezése. Az újrakezdés Magyarországon volt a legnehezebb, mert itt a koalíciós kormány nem néhány éves tilalmat oldott fel, hanem negyed százados illegalitás után nyitotta meg a páholyokat. Az 1945. április 14-i 259/922/1945. számú belügyminiszteri rendelet kimondta, hogy a szabadkőművesek ismét birtokba vehetik a páholyházat, az elkobzott szabadkőműves vagyont, berendezési tárgyakat, amennyiben azok még egyáltalában fellelhetők.

A felavatást előkészítő kamra

New York-i „Ehlers” páholy támogatása által hamarosan kitaroztak. (A páholyházon egy ideig osztoztak a Nemzeti Parasztpárttal, mivel annak központja is ott „szállásolta el” magát.) 1945. március 16-án még Balassa József, az illegális mozgalom utolsó nagymestere vezette az első szabályos páholy munkát. A szervezeti élet megindításában oroszlánrésze volt Gerő Andornak és Supka Gézának, akit Balassa halála után 1945 decemberében nagymesterré választottak. 1945 végére már tíz páholy működött, köztük az az újonnan alakult is, amely Balassa József nevét vette fel. Szegeden, Debrecenben, Győrben, Sopronban, Miskolcon, Pécsen is alakultak páholyok, illetve szabadkőműves-körök.

A második világháború végét mintegy háromszáz testvér élte meg. A taglétszám a negyvenes évek végére érte el az ezerháromszázat: a mozgalom tekintélyét azonban nem a létszám, hanem a hozzá tartozók minősége adta meg. Ilyenek voltak a zenészek közül *Zathureczky Ede, Banda Ede, Székely Mihály, Maleczky Oszkár, a képzőművészek sorából Bernáth Aurél, Domanovszky Endre, Ferenczy Béni, Márffy Ödön, az íróársadalomból Devecseri Gábor, Csécsy Imre, Hatvany Lajos és Hatvany Bertalan, Ignótus Pál, Benedek Marcell; Somló István és Dénes György* színészek, *Beér János és Vajda Imre* egyetemi tanárok.

A nagypáholy vezetői az egyes páholyok újjászervezése mellett ismét felélesztették a Galilei-kört – amelynek elnöke Korondi András lett –, és újjáalakították a Vajda János Társaságot. A nagypáholy lehetőség szerint anyagilag is támogatta a Galilei-kört. Újra megjelent az 1926-ban betiltott Világ, valamint a Kelet. Szeretágozó karitatív munkát is végzett a nagypáholy: felkarolta a háború és Budapest ostroma miatt károkat szenvedett testvéreket, továbbá azokat, akik a gettóból, a koncentrációs táborokból szabadultak ki. Felhasználva kiterjedt nemzetközi kapcsolataikat, közbenjártak annak érdekében, hogy a különböző külföldi jótékonyági intézmények hazánkra is terjesszék ki akcióikat, amelyekből természetesen nem csupán a szabadkőművesek részesültek.

A Podmaniczky utca 43. szám alatti páholyház nem pusztult el az ostrom alatt, csak megsérült. Gerő Andor főtitkár kezdeményezésére 1945 februárjában – még a belügyminiszteri rendelet megjelenése előtt – ismét elfoglalták. A romos páholyház helyreállításához segítséget adott Kővágó József, Budapest polgármestere, amelyet a Hitelbank nagyobb összegű kölcsöne és a

A páholyélet megindulásával egyidejűleg létrejöttek a magyar és a nemzetközi mozgalom első kapcsolatai, amelyek új orientációt jeleztek. A Magyarországon tartózkodó Szövetséges Ellenőrző Bizottság és a különböző szövetséges missziók nyugati tagjai, majd diplomatai között több szabadkőműves volt, akik már 1945 tavaszán érintkezésbe léptek a magyarokkal. A magyar szabadkőművesség nem az osztrák vagy a francia, hanem a New York-i Ehlers-páholy védnökségét és támogatását élvezte elsősorban, noha a többi szabadkőműves közösséggel is igyekezett együttműködni. A magyar és a szomszédos országok szabadkőművessége számára egyaránt jelentős esemény volt Jászi Oszkár 1947-es látogatása a Duna-medence országaiban. Jászi 1919-es emigrációja óta ekkor térhetett vissza először Magyarországra. Budapesten 1947 októberében a Martinovics-páholy „ünnepi munká”-val köszöntötte az egykori páholyalapítót. Ezen az összejövetelen több mint ötszázan vettek részt.

Élénk és rendszeres kapcsolat alakult ki a hazájuktól távol élő magyar szabadkőművesek és az anyaországiak között. A külföldön élők számára ugyanis az egyházak, a kultúregyesületek mellett a szabadkőműves-páholyok is az óhazához való kötődést erősítették.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy 1946. december 31-i körlevele igyekezett kijelölni a szabadkőművesség helyét és feladatát az új viszonyok között. Áttekintve a mozgalom múltját, megállapította, hogy a századfordulón a mozgalom „hivatástudata elhomályosult... Hunyt szemmel néztük, hogyan szökkenek virágba a reakció szervezetei”, s végül a forradalmak után a betiltás következett. „Valahol utat tévesztettünk” – állapította meg a körlevél. Supka Géza egyéni felfogása érvényesült abban, hogy a körlevél arra a következtetésre jutott: a jövőben jobban kell követni a társadalom fejlődésmentét, meg kell világítani a páholytagok előtt, hogy „a fejlődés útja nyílegyenesen mutat a szociális társadalom felé”.

A belső véleménykülönbségek, a növekvő politikai feszültség ellenére 1945-1949 között Magyarországon is eleven páholyélet zajlott, noha a tagok száma meg sem közelítette az 1918 előtti. A hiányos források ellenére megállapítható, hogy a négy év alatt lényegében elérték vagy valamelyest meghaladták a két háború közötti létszámot, figyelembe véve az elhalálzásokat, a háborús veszteségeket, a kilépőket és az új „keresőket”. A különböző források szerint a páholyok száma 16-19 között mozgott, tagjaik száma 1300-1500-at tett ki. Komoly erősödést jelentett a fiatal liberális, polgári demokratikus beállítottságú értelmiségi generációnak a páholyélet iránti érdeklődése és részbeni csatlakozása. Jelenlétük mintegy három esztendőn át friss szellemet, közéleti aktivitást hozott a páholyokba.

A szabadkőművesek tevékenyen részt vettek a politikai életben. Supka Géza egyik alapítója volt az 1943-as kezdetek után szervezett Polgári Demokrata Pártnak, Csécsy Imre volt a Magyar Radikális Párt elnöke, sokat a Független Kisgazdapárthoz csatlakoztak. Páholytagokat azonban más polgári pártokban, valamint a munkáspártokban is találunk. Azonban függetlenül a pártpolitikai hovatartozástól, a szabadkőművesek nagy többsége a polgári demokrácia híve volt, a „nyugati” és a „keleti” demokrácia „összeegyeztetését” tekintette Magyarország feladatának.

1948-ban Jászi Oszkár, utolsó európai útja alkalmával látogatást tett és előadást tartott a páholyházban, de a következetesen demokrata és következetes antikommunista már nem volt persona grata a hatóságok szemében.

1949-ben Supka Gézától Benedek Marcell vette át a nagymesteri tisztelet. Székfoglaló beszédében már érezhető az egész társadalmi életet átható feszültség, de még bizakodóan ítéli meg a kőművesség jövőjét: „Működését gyanakvással nézik most is, mint negyven éve. Akkor radikalizmusa volt gyanús, ma összetétele és szelleme. A látszat az, hogy a szabadkőművesség, amely az uralkodó közvélemény szerint túlságosan gyorsan igyekezett előre, ma útjában áll a haladásnak... A szabadkőművesség, amely évszázadok óta faji, vallási és osztálykülönbség nélkül minden ember egyenlő boldogulási lehetőségéért küzd, szociális tekintetben nem marad el a legszélsőségesebb párt mögött sem. De a pártstratégiához, változó párttaktikához benső természeti adottsága miatt nincs és nem is lehet köze. Ugyanígy nem tűzheti ki egyetlen párt sem azt a célt, amely a szabadkőművességnek fennállása óta erkölcsi jelentőséget ad: az emberiség emberi nevelését.”

Az újabb betiltásra már nem kellett sokáig várni. 1950 júniusában Révai heves kirohanást intéz a szabadkőművesség ellen, működését a „népi demokráciára” nézve károsnak ítéli. Benedek Marcell az utolsó páholy munkán a szokás szerint kiadja a félévi jelszót, amely... negyven évig érvényben maradt: rendületlenül. Az ÁVH június 12-én betört a székházba és lefoglalta. Másnap a lapokban közölték, hogy a Belügyminisztérium feloszlatta a szabadkőművességet. Májig is tisztázatlan, hogy mi volt az intézkedés jogalapja: igaz, hogy akkoriban adtak ki rendeletet a fasiszta szervezetek és a titkos társaságok vagyonának elkobzásáról, de ez a szabadkőművességet nem említi.

A testvérek ezek után Benedek Marcellnál gyűltek össze, sőt díjmelések is voltak. A munkákat rendszeresen kávéházakban tartották. Ezek közül is kiemelkedő helyet foglalt el a Royal Kávéház. Így folytak a munkák egészen 1962-ig, amikor a rendkívüli helyzetre való tekintettel Takács Györgyöt nevezte ki utódául. Ebben az évben már ő képviselte Buenos Airesben a magyar szabadkőművességet. Így szállt át a pozíció 1971-ben Simon Gyulára, aki intézőbizottságot hozott létre a megfogyatkozott testvérek összefogására. Az első intézőbizottság a következő tagokból állt: Simon Gyula, Faludi Ferenc, Soltész Gáspár, Gábor Ferenc, Huszár György és Galambos István.

1968-ban hazaköltözött Argentínából Nagy Tőhötöm hajdani jezsuita páter, a KALOT mozgalom alapítója, aki a rendből pápai engedéllyel lépett ki, majd megházasodott és szabadkőművessé vált. Nagy Tőhötöm és Auer Miklós a magyar szabadkőművesség jövőjéért aggódva illegális páholy munkákat rendeztek, ahol tizennégy új tagot avattak. Auer Miklós, aki műgyűjtőként is tevékenykedett, padlásán szabályos múzeumot rendezett be, amelyet 1979-ben bekövetkezett halála után a Nemzeti Múzeum vásárolt meg.

A második világháborút követő kivándorlási hullámokkal több száz szabadkőműves került Nyugatra, az 1956-os forradalom fiatal értelmiségi emigrációjának számos tagja pedig szinte magától értetődően vált szabadkőművessé. A nyugati magyar szabadkőművesség legfontosabb intézmény kétségen kívül a párizsi Martinovics páholy volt. Az első páholyalapítási terveket a húszas években Párizsban időző testvérek szőtték, de az emigr-

rások bizonytalan anyagi és politikai helyzete miatt végül is lemondtak róla. Ebben az időben Bóta Ernő és az általa vezetett Emberi Jogok Magyar Ligája folytatott karitatív és politikai tevékenységet mind a rászoruló kivándorlók, mint a Horty-rendszerben bajbajutott honfitársaik érdekében. A második világháború után a Grande Orient de France-ban és a Grande Loge de France-ban tevékenykedő magyar testvérek ismét elérkezettnek ítélték az időt. 1953-ban Szegő János budapesti látogatása alkalmából Posta Lajost a második Martinovics páholy főmestere megbízta azzal, hogy a páholyt emigrációban felélessze, ekként biztosítva a magyar szabadkőművesség folytonosságát. A „fénygyújtásra” igaz, hogy véletlenül, de megrázóan szimbolikus módon 1956 novemberében került sor a Grande Loge de France székházában. (Az ünnepségen részt vett a párizsi orosz páholy főmestere is, aki zokogásba fúló beszédében a magyar szabadkőművesektől bocsánatot kért az elnyomott orosz nép nevében.) A Martinovics páholy ötvenként rendezett ünnepségein találkoztak a hazai és emigrációban élő kőművesek, falai között került sor a budapesti jelentkezők avatására.

A tengerentúlon ugyancsak 1956-ban alakult meg Sao Paulóban a Ressurectio, Buenos Airesben pedig 1960-ban a hatvantagú Kossuth páholy. A dél-amerikai magyar szabadkőműves élet élénkségére jellemző, hogy Argentínában szabadkőműves kongresszust is rendeztek, melyen Benedek Marcell utóda, Takács György nagymester is részt vett. Kanadában Gerő Andor kivándorlása után először Torontóban, majd Montrealban alakult szabadkőműves kör. A Torontói Kör Gerő Andor halála után 1974-ben alapítójának nevét vette fel.

Magyar szabadkőműves körök működtek ez időben Sydneyben és Izraelben is. Jelenleg Brüsszelben működik a különböző belga rendek tagjait egyesítő Ady Endre testvérlánc. A tengerentúli páholyok és körök utánpótlás hiányában a nyolcvanas évek végére elnéptelenedtek. A máig is létező Sao Pauló-i Ressurectio páholy már portugál nyelven működik, a torontói Gerő Andor páholy pedig egy angol nyelvű páholyba olvadt.

A legfiatalabb emigráns páholy, a Bécsben 1982-ben alakult Helikonnak földrajzi közelsége miatt jutott jelentős szerep a magyar szabadkőművesség újraélesztésében. Az utolsó tíz évben itt fogadták rendszeresen a Magyarországról érkező testvéreket, 1988-tól kezdve pedig, az első világháború előttihez hasonló határpáholyt alapítottak... de ezúttal a magyar oldalról jártak át Burgenlandba.

1989-ben a Martinovics páholy küldöttsége részt vett Nagy Imre és mártírtársainak temetésén, majd nyilvános szemináriumot rendezett és az elődeik által alapított Vakok Intézetében kőműves inasokat avatott.

A rendszerváltás után a szabadkőművesség gyorsan és sokféle formában terjedt el Magyarországon. Elsőnek a mintegy ötven itthoni túlélőt tömörítő Magyar Szimbolikus Nagypáholy „ébredt fel” 1989 augusztusában. E nagy múltú és nagy tekintélyű szervezet a magyar hagyománytól eltérően az angol szabadkőművesség fennhatósága alá helyezte magát. Első nagymesteréül Galambos István ügyvédet választották.

1990 márciusában a párizsi Martinovics páholy magyarországi tagjaiból alakult meg a szegedi Univerzum páholy, majd 1991-ben Budapesten a Jászi Oszkár és a Leonardo

páholyok. A belforti Türelem és Testvériség tagjaiból alakult meg ugyanaz évben a francia szertartásrendű Humanitas páholy. A Jászi Oszkár páholy részt vett névadója hamvainak budapesti újratemetésén.

1992. március 21-én támadt fel százhusz év után a Magyar Nagyoriens az egykori alapító francia rend (a Grande Orient de France) és a két másik legtekintélyesebb szövetség nagymestereinek jelenlétében. Az ünnepségen a belga és a görög szabadkőműves szövetségek, valamint az orosz, lengyel, román, jugoszláv páholyok és a magyar emigráns testvérek küldöttségei is képviseltették magukat. A Magyar Nagyoriens első nagymestereül Papp Oszkár festőművészt választották meg.

Ugyancsak 1992-ben alakult meg Budapesten a Napraforgó nevű női és az Emberi Jog Nemzetközi Federációja keretében egy vegyes páholy. Így Közép-Európában Magyarország az első, ahol ugyan szerény létszámmal és még szerényebb eszközökkel, de a szabadkőművesség minden áramlata képviselteti magát és tevékenykedik.

A volt szocialista országok közül, amelyekben negyven évig tilos volt a páholyok működése, 1990-ben Prágában és Belgrádban alakult újjá a szabadkőművesség. A külföldi szabadkőműves sajtó közlései szerint a román és az orosz páholyok megalakulását is ezidőtájt készítették elő. (Moszkvában az Írószövetség mostani háza volt a nagypáholy székháza; a forradalomig Oroszországban igen jelentős volt a szabadkőművesség létszáma és társadalmi súlya.)

Magyarországon a tagok többsége egyelőre azokból rekrutálódik – természetesen már meglehetősen idős emberekből –, akik 1945–1950 között lettek szabadkőművesek. A fiatalabb nemzedékek nagyobb létszámú megjelenése a szabadkőművesek között talán azért maradt el, amit a szabadkőművesség huszadik századának történetírója, L. Nagy Zsuzsa említ. 1977-ben ezt írta: „A polgári rétegek és a fiatalabb generációk körében vesztett népszerűségéből... jelentősége és befolyása ma már nem hasonló a korábbihoz.”

De ha a szabadkőművesség iránti érdeklődés lanyhulásáról beszélünk, aligha lehet szó nélkül hagyni az információk szinte teljes hiányát is. A magyar szabadkőművesek messze tartanak még attól, hogy sajtójuk legyen; Podmaniczky utcai házukat sem adta még vissza a kormány. A lapokban megjelenő szűkszavú és nem mindig megbízható közlemények legfeljebb a szabadkőművesség újjászületésének tényét teheték ismertté; múltbeli és lehetséges jövőndő szerepéről, eszméik és szándékaik korszerű megítéléséről nem esett szó, többnyire valamiféle művelődéstörténeti kuriózumként, furcsa társadalmi kövületként írtak a szabadkőművességről. Ez az írás ezen „homály” legalább részleges oszlatásának szándékával született.

Felhasznált irodalom

- ☞ *L. Nagy Zsuzsa*: Szabadkőművesség a XX. században. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1977.
- ☞ *Nacsády Péter*: A magyar szabadkőművesség rövid története. In: Szabadkőműves gondolatok. Szerk.: Márton László. Belvárosi Könyvkiadó, Bp., 1994.
- ☞ *Pók Lajos*: Szabadkőművesség 1990. In: Szabadkőműves gondolatok. Szerk.: Márton László. Belvárosi Könyvkiadó, Bp., 1994.